

УДК 811.133.1'37

DOI <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-210-22>

ВИДО-ЧАСОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ФОРМ МАЙБУТНЬОГО ЧАСУ У ФРАНЦУЗЬКІЙ МОВІ

ASPECT AND TENSE CHARACTERISTICS OF FORMS OF THE FUTURE TENSE IN THE FRENCH LANGUAGE

Кіркоська І.С.,

*orcid.org/0000-0001-7239-8773**Scopus-Author ID: 58601730700**доктор філологічних наук, доцент,**завідувач кафедри романо-германської філології**Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара*

Актуальність дослідження визначається особливістю темпоральної системи французької мови, яка передає категорію виду за рахунок семантики результативності стосовно минулого та майбутнього.

Метою статті є встановлення засобів вираження категорії аспектуальності в системі майбутніх часів французької мови. Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань: а) визначення типу зв'язку темпорально-аспектуальних відношень на рівні мовної системи форм майбутнього часу у французькій мові; б) встановлення модальних значень форм майбутнього часу у французькій мові; в) вивчення співвіднесення граматичного значення майбутнього часу з темпоральним, аспектуальним та модальним значеннями.

Універсальна мовна категорія майбутнього має широкі семантичні межі й цілу низку додаткових значень у сучасній французькій мові. Якщо модальні значення футуральності можна простежити, досліджуючи логіко-прагматичні та дистрибутивні засоби мови, то вищо-часові відношення є подекуди нерозривними. Вони можуть послаблюватися або посилюватися залежно від кількох причин: основного категорійного значення, контексту мовлення та комунікативного спрямування. Зважаючи на те, що французька мова, на відміну від української мови або тих мов, що мають тричленну часову когнітивну схему, не розрізняє на лексичному рівні тип дії згідно з критерієм доконаність / недоконаність, вона застосовує інший так званий «конвенційний ресурс» для позначення доконаності чи недоконаності дії в майбутньому. Зокрема, основне категорійне значення – спрямування дії в майбутнє – має темпоральну природу, а отже зrealізовано в межах категорії темпоральності, контекст мовлення реалізує категорію виду залежно від ймовірної результативності цієї дії в майбутньому; комунікативне спрямування реалізує аспектуальну характеристику дії за рахунок дієслівних корелятивів (семантика дієслова, перформативність тощо) та має безпосереднє відношення до категорії модальності.

Ключові слова: майбутній час, аспектуальність, модальність, семантика, футуральність, результативність, граматичне значення.

The relevance of the study is determined by the peculiarity of the temporal system of the French language, which conveys the category of the species due to the semantics of effectiveness in relation to the past and future.

The aim of the article is to establish the means of expressing the aspectuality category in the future tense system of the French language. The set goal involves solving the following tasks: a) determining the type of connection of temporal-aspect relations at the level of the linguistic system of future tense forms in the French language; b) establishing the modal values of future tense forms in the French language; c) studying the correlation of the grammatical meaning of the future tense with temporal, aspectual and modal meanings.

The universal linguistic category of the future has wide semantic boundaries and a number of additional meanings in modern French. If the modal values of futurity can be traced by examining the logical-pragmatic and distributive means of language, then the species-temporal relations are sometimes inseparable. They can be weakened or strengthened depending on several reasons: the main categorical meaning, the context of speech and communicative direction. Considering the fact that the French language, unlike the Ukrainian language or those languages that have a three-member temporal cognitive scheme, does not distinguish at the lexical level the type of action according to the criterion of perfection / imperfection, it uses another so-called "conventional resource" to denote perfection or imperfect action in the future. In particular, the main categorical meaning – the direction of the action in the future – has a temporal nature, and therefore is realized within the category of temporality, the context of speech realizes

the category of species depending on the probable effectiveness of this action in the future; communicative direction realizes the aspectual characteristic of action due to verbal correlates (verb semantics, performativity, etc.) and is directly related to the category of modality.

Key words: future tense, aspectuality, modality, semantics, futurity, effectiveness, grammatical meaning.

Актуальність проблеми. Актуальність дослідження визначається особливістю темпоральної системи французької мови, яка передає категорію виду за рахунок семантики результативності стосовно минулого та майбутнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою вчення про засоби передавання категорії виду на матеріалі французької мови займалися Л. Беллазен [1], К. Вет [2], М. Вільме [3], Р. Мартін [4], М. Ріжель та Ж.-К. Пелла [5]. На думку цих науковців, як темпоральний та модальний аспект (*futur conjectural*, термін Л. Беллазен) вивчення *Futur* повинно ґрунтуватися на сприйнятті системи *futurum* як окремого способу, що має три основних значення: часового оператора (*Futur simple*, *Futur antérieur*), модального оператора (*Futur simple*, *Futur antérieur*) та майбутнього глобального або екстенсивного (усі часові форми, здатні передавати ідею майбутнього) [1, с. 259–260]. Адекватний аналіз семантики майбутнього полягає у виділенні мінімальних елементів форми, у визначенні їхніх значень і в з'ясуванні їхньої взаємозалежності у складі форми. Такий підхід є продовженням логічної теорії Рассела та Карнапа (екстенціонал та інтенціонал), яка ще потребує свого розроблення [6; 7; 8].

У зв'язку із цим, вважаємо доцільним проаналізувати функціонування *Futur simple* в кількох аспектах: а) часового значення, що передає відношення слідування; б) модального значення, що є еквівалентним / не еквівалентним іншим формам системи *futurum* за наявності / відсутності лексичних засобів суб'єктивної модальності; в) видо-часової характеристики; г) семантичної структури.

Мета дослідження. Метою статті є встановлення засобів вираження категорії аспектуальності в системі майбутніх часів французької мови. Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань: а) визначення типу зв'язку темпорально-аспектуальних відношень на рівні мовної системи форм майбутнього часу у французькій мові; б) встановлення модальних значень форм майбутнього часу у французькій мові; в) вивчення співвіднесення граматичного значення майбутнього часу з темпоральним, аспектуальним та модальним значеннями.

Виклад основного матеріалу дослідження. План майбутнього у французькій мові позбавлений граматичних засобів вираження аспектуальних значень, а єдиною релевантною аспектуальною характеристикою дії в майбутньому залишається значення граничності / неграничності, що передається дієслівною лексемою на рівні синтагматики під впливом різнорідних синтаксичних та лексичних засобів, наприклад:

(1) *Elle reviendra chez elle (demain).*

(2) *Elle achètera cette robe (demain, après-demain тощо).*

Речення (1), маючи граничне дієслово (*partir*), передає дію, що відбудеться «точково» в окремо взятий період часу, навіть якщо цей період точно не зазначений, а речення (2), що містить неграничне дієслово (*lire*), передає дію, яка триватиме певну кількість часу в майбутньому та тривалий, процесуальний аспект цієї дії, хоч її тривалість не зазначена також точно.

Аспектуальне значення одиничної конкретної дії в майбутньому (ситуації неповторюваної дії) може передаватися різними аспектуальними значеннями, у цьому разі конкретно-фактичне аспектуальне значення відповідає доконаному виду, аконкретно-процесному аспектуальному значенню відповідає форма недоконаного виду.

У французькій мові система видо-часових форм *futurum* представлена синтетичною формою *Futur simple* та аналітичною формою *Futur antérieur*, а також дієслівною перифразою *Futur immédiat* та, власне, формою *Présent de l'Indicatif*.

Futur simple. Форми *Futur simple* позначають одиничні, зрідка повторювані дії, які відбуються або відбуватимуться після моменту мовлення. Якщо форми теперішньо-майбутнього *Présent* виконують функцію інформування на мовленнєвому рівні, то форми *Futur simple* швидше функцію прогнозування так званого уявного майбутнього, наприклад:

(1) *Je vais à Londres* ; (2) *J'irai à Londres*.

Речення (1) передає швидше реальну змогу мовця виконати дію, що виражено *Présent* і передбачає наявність «запоруки» цієї дії в момент мовлення (= *voilà mes billets d'avion*), водночас речення (2) має характер запланованої дії, реальність якої не підтверджено жодним «свідченням» у момент мовлення.

На відміну від форми теперішньо-майбутнього *Présent*, що подекуди виражає майбутню дію, пов'язану з теперішнім, форма *Futur simple* є повністю відокремленою від теперішнього часу в системі мови, а більшу увагу приділено самій майбутній дії, а не результату, як у теперішньо-майбутнього часу.

Основними ж функціями форм так званого «простого» майбутнього в сучасній французькій мові є: 1) конкретно фактична дія, наприклад: *On ira au cinéma ce soir*; 2) конкретно-процесуальна дія, наприклад: *On ramassera des champignons en automne*; 3) узагальнено-фактична дія, наприклад: *On se réjouira après le travail tous ensemble*; 4) потенційна дія, наприклад: *On ira au cinéma ce soir?*; 5) позачасова дія, наприклад: *On sera adulte un jour*; 6) одинична дія, наприклад: *On visitera Paris la semaine suivante*; 7) раптова дія, наприклад: *On passera chez vous demain*; 8) повторювана тривала дія, наприклад: *On fera beaucoup de bêtises*; 9) прогнозована дія, наприклад: *On verra nos amis peut-être la semaine suivante*; 10) ірреальна дія, пов'язана з оцінкою ситуації, у якій вона відбувається.

Таке вживання *Futur simple* передає: а) побажання, наказ, наприклад: *Vous irez toute seule, Madame!*, б) зазначає сумнів мовця щодо її виконання, наприклад: *Vous n'aurez pas du succès, Madame!* В останньому прикладі простежуємо невизначену аспектуальність та темпорально-модальні відношення наказовості дії в майбутньому.

Якщо форми *Futur simple* та *Futur antérieur* вживаються для позначення віддаленішої дії в майбутньому, то форма *Futur immédiat*, на думку лінгвістів, вживається для позначення термінової дії. Проте така інтерпретація функціонування *Futur immédiat* не має підтвердження у фактах сучасної французької мови. Основною функцією близького майбутнього є зазначення безпосереднього, термінового характеру реалізації дії. Якщо в теперішньо-майбутньому часі такі модальні значення передають за допомогою лексичних конкретизаторів, прислівників *bientôt*, *immédiatement* та ін., то під час вживання *Futur immédiat* дієслово *aller* уже позначає семантику майбутнього близького часу, з'єднуючи сфери теперішнього (*aller* у *Présent*) та майбутнього, зазначаючи найближчий час дії. Одночасно відбувається взаємодія категорій темпоральності й модальності – *aller* разом зі змістовним дієсловом виражає майбутній час та містить ознаки модальності прогнозування та наміру, наприклад:

(1) *Nous allons nous baigner dans la mer* – намір, задалегідь запланована дія;

(2) *Nous nous baignerons dans la mer bientôt* – близька перспектива ймовірної дії в майбутньому;

(3) *Nous nous baignons dans la mer bientôt* – близька перспектива ймовірної дії в майбутньому;

(4) *Nous nous baignerons dans la mer dès que nous serions venu* – запланована дія в майбутньому, що відбудеться за умови іншої дії в майбутньому.

Семантика речень (1) та (4) є близькою щодо її попереднього планування, а отже *Futur immédiat* = *Futur antérieur* з модальним значенням наміру. Семантика речень (2) та (3) є тотожною щодо вірогідності майбутньої дії, а отже *Futur simple* = *Présent* з модальним значенням простого майбутнього за наявності обставини часу *bientôt* в *Présent*.

Futur antérieur. Аналітична конструкція *Futur antérieur* передає значення майбутнього попереднього часу й вживається для позначення дії, що завершиться в майбутньому, або раніше

початку іншої майбутньої дії, а також дії, наслідки якої сприяють здійсненню іншої майбутньої дії, наприклад: *Nous partirons pour Paris dès que nous aurions acheté des billets; Hélène n'aura pas d'autre amant que vous, dès qu'elle sera la femme de René* [9, с. 68].

Оскільки ця форма позначає наявний у майбутньому результат уже наявної дії, її можна тлумачити як перфектну форму майбутнього часу в сучасній французькій мові.

Семантика. Аналіз контекстного матеріалу підтверджує припущення про те, що серед модальних значень *Futur antérieur* можна знайти ті самі випадки, які були зафіксовано у *Futur simple*. Серед таких випадків – **повинність** зі значенням майбутньої або минулої дії, наприклад: *Savez-vous où j'aurai vu ce pauvre visage = Savez-vous où je verrai ce pauvre visage où j'ai vu*. Мовець майже впевнений у змісті свого повідомлення (тобто що *je* та *avoir vu* пов'язані між собою), а майбутньою формою він позначає час, коли невиразна згадка зміниться чітким знанням усіх обставин події в майбутньому чи минулому, про яку йдеться, оскільки кінцеве з'ясування зв'язку передбачено в майбутньому. Щоправда, таке вживання є майже відсутнім та належить до потенційних здатностей мовної системи, здебільшого воно передається формою *Conditionnel passé*, наприклад: *Peut-être que j'aurais mieux fait de ne pas devenir pécheur; songea-t-il. Mais qu'est-ce que j'aurais bien pu faire d'autre?* [10, с. 57]; *Qui pouvait venir à cette heure-ci? Dave aurait-il oublié quelque chose? Non, et dans ce cas-là, il aurait entendu le moteur de la voiture* [11, с. 12]; *J'aurais peut-être pris la fille. Le plus sûr, en tout cas, c'est que jamais je ne serais entré chez elle à titre d'inspecteur de police. Ça non! Et votre supposition est foutue au départ* [12, с. 102]; *En d'autres temps, j'aurais pu les recueillir dans le silence de cloître des nuits fermées sur elle-même* [13, с. 18].

На відміну від наведених прикладів контекст *Je ne serai plus là. Monsieur m'aura enterré avant* не дає змоги уналежнювати дію *avoir enterré* до минулого. Йдеться, вочевидь, про майбутню дію, що до зазначеного моменту буде вже виконаною. Як граматичний час зв'язку *Futur antérieur*, як і *Futur simple*, є формою майбутнього. Усі відмінності полягають у тому, що в простій формі *Futur simple* встановлено зв'язок з дією як такою, а в складній формі *Futur antérieur* – з дією, що припинилася, закінчилася. Дія, що припинилася до майбутнього моменту, може передувати іншій дії в майбутньому, але може й належати до моменту минулого, якщо в контексті той самий факт буде охарактеризовано як минулий, наприклад: *Qu'est devenu ta balle? Elle se sera aplatie sur le sanglier. Qu'est-ce qu'on entent? – C'est ma bouteille qui se sera reversée sur le feu; La paix, Andrea Riccardi et ses amis en défendront plus tard les objectifs sur le terrain diplomatique. Ils le feront avec d'autant plus de ténacité qu'ils auront apprise, au contact des plus pauvres, le prix de la patience et de l'attention...* [14, с. 183]. У наведеному прикладі дієслова *défendront* та *feront* є семантично та предикативно пов'язаними з формою *ils auront appris*.

Така сама інтерпретація форми *Futur antérieur* наявна в Л. Кледа: *J'aurai travaillé pour rien = on verra un jour* (тобто в майбутньому доведеться констатувати) *que j'ai travaillé pour rien* (що *je* пов'язано з *avoir travaillé pour rien*) [15].

Уважаючи, що форма часу може фіксувати час судження (термін Л. Кледа, який означає «час констатації зв'язку суб'єкта з дією») незалежно від часу самої дії, Л. Кледа впритул підходить до об'єктивнішого значення цієї форми, ніж А. Івон. Л. Кледа, обґрунтовуючи свою думку, спирався не стільки на аналіз складу форми, скільки на безпосереднє тлумачення прикладів [15].

Його інтерпретація граматичної форми часу як часу судження є певною мірою випадковою. Звертаючись в інших своїх статтях до форми *Futur simple* та *Imparfait*, Л. Кледа не вважає за потрібне говорити про час судження. *Futur simple* є для нього абсолютним часом дії, а *Imparfait* – засобом зазначення одночасності іншої дії в минулому, хоч за своїм складом ці форми схожі у вживанні. Трактуювання *futur* як «часу судження» постає у Л. Кледа всього лише як один з ймовірних засобів тлумачення різних контекстних уживань форми. Допоки не продемонстровано відповідність такого тлумачення самої граматичної форми, немає підстав вважати

погляд Л. Кледа об'єктивнішим, ніж погляд А. Івон. У будь-якому разі ті самі приклади, що повинні були підтвердити часову концепцію Л. Кледа, А. Івон успішно інтерпретує по-своєму, доводячи нечасовий характер відповідного вживання форми. У царині інтерпретації прикладів мають рацію обидві сторони [15; 16].

Аспектуальність. Потрібно зазначити, що аналізуючи форми французької мови, граматичний статус яких є ще не до кінця доведеним, А. Івон розділяє єдину форму на окремі «значення», які подекуди навіть не є омонімічними. Поява такого роду «омонімії» не має жодного стосунку до системи мови, а лише до його суб'єктивного сприйняття в межах позамовних понять та уявлень.

Форма *Futur antérieur* може означати як майбутню дію: а) *Je ne t'écouterai plus. Je t'aurai compris avant*, так і минуле б) *Comprenez-vous quand j'aurai compris cette triste vérité pour la dernière fois*, с) *Et alors, célèbre écrivain, qu'est devenu ta parole? – Elle se sera engloutie par la foule*. У двох останніх випадках форма *Futur antérieur* збігається за вираженням часу дії з формою *Passé composé*, наприклад: *Comprenez-vous quand j'ai compris* або *Elle s'est engloutie*. Відмінність між цими формами стосується не стільки часу дії, скільки різної категоричності, з якою йдеться про цю дію. Висловлення у формі *Futur antérieur* про минулу дію має характер повинності або припущення.

Семантика індетермінованості може передаватися за допомогою *Futur antérieur* щодо минулого. Пояснюємо це тим, що непевна дія щодо майбутнього є детермінованою лише в точці презенса. Цей рух може реалізовуватися в зворотному напрямі в бік минулого, зберігаючи в цьому разі форму *Futur antérieur*. Подекуди таке значення передають із залученням прислівників *probablement* та *peut-être*, наприклад:

(1) *Ils l'auront oublié probablement* ; (2) *Ils l'ont oublié probablement*.

Основним часовим тлом формування цього значення є теперішній час або трансформований у минуле теперішній момент (речення 1). У реченні (1) часовим значенням є минуле, а модальним – припущення щодо реалізації зв'язку, результат якого наявний у теперішньому моменті та передається за допомогою «*futur antérieur de probabilité*», а його реальним значенням є «*passé composé + probablement*». У реалізації значення цього «модального зсуву» не останню роль відіграє відношення антеріорності та доконаність дії, які, з одного боку, впливають на переклад обох речень – речення (1) «Вони, має бути, забули про це», речення (2) «Вони, ймовірно, про це забули»; а з іншого – наділяють семантикою некатегоричності речення (1) порівняно з реченням (2).

Це відзначив ще А. Тоблер, що стало приводом для жвавої дискусії між Л. Кледа та А. Івон. А. Івон зауважував: «Нам видалося цікавим досліджувати такі факти, які здаються непеєднуваними з нашим інстинктивним прагненням до логіки: дійсно, форма, що має назву «*futur*» (майбутнє), виявляється може вживатися для зазначення фактів минулого» [17]. Пояснення, що запропонував цей дослідник, виявилися зовсім протилежними. Дослідник визнав непеєднуваність вираження фактів минулого зі значенням майбутнього часу. У всіх схожих випадках форма *Futur antérieur* втрачає, на його думку, свій особливий часовий зміст і відрізняється від *Passé composé* лише особливою модальністю, як, наприклад, передбачуваний спосіб (*Conditionnel*). З опертям на праці Ж. Вандрієса, А. Івон стверджує, що модальність загалом складає характерну рису будь-яких форм майбутнього, чи то *Futur simple*, *Futur antérieur* або *Futur dans le passé* – (*Conditionnel*). В одній з останніх статей із цієї теми А. Івон поєднував усі форми на *-r* у складі особливого способу – *Suppositif* [17].

Водночас Л. Кледа, навпаки, намагався зберегти форму *Futur antérieur* у складі дійсного способу і стверджував, що це форма часу все з тим же значенням майбутнього. Останній зберігається і в тих випадках, коли *Futur antérieur* позначає минулу дію. Значення майбутнього часу, на думку Л. Кледа, зовсім не належить до дії. Майбутнім є лише час судження про дію, час констатації дії. Щодо самої дії, то у формі *Futur antérieur* (як і загалом у складних формах) він

отримує лише відносну характеристику, постаючи як дія, що передує майбутньому часу і може стосуватися майбутнього, а також до теперішнього і минулого. Загалом «форма *Futur antérieur* означає передування щодо того майбутнього часу, коли хто-небудь винесе кінцеве судження про відповідну минулу дію» [18].

J'aurai donc parlé pour rien = on verra un jour que j'ai parlé pour rien. Допустовість *Mode conjectural* є лише відтінком зазначеного значення: *il aura manqué le train = il se trouvera, je crois, qu'il a manqué le train.*

Неважко впевнитися в тому, що різна інтерпретація одного й того самого факту зумовлена різним підходом до граматичного часу або різними критеріями його виокремлення. Для А. Івон форма часу повинна обов'язково фіксувати час дії, вираженої дієсловом, інакше вона припиняє бути формою часу. У наведених прикладах *Futur antérieur* безумовно не може означати майбутньої дії, отже, значення майбутнього часу тут відсутнє. Це одне з тих уживань, де *Futur* виявляє свою модальну сутність. Л. Кледа ж уявляє часове значення форми інакше. Дослідник не вважає за потрібне уналежнювати його до дії дієслова: для нього форма *Futur* продовжує залишатися формою майбутнього часу також і тоді, коли майбутнім є не час самої дії, а лише судження про цю дію. А отже і майбутній момент, до якого в зазначеному випадку належить *Antérieur au futur*. *Antérieur au futur* – час, коли інші спостерігачі / слухачі будуть переповідати про це і зроблять підсумок цієї ситуації. У такому разі вже не можна стверджувати, що *Antérieur* не містить жодного натяку на майбутній факт [15; 16].

Висновки:

1. Вираження недоконаного та доконаного виду тривалих або повторюваних дій формами теперішньо-майбутнього *Présent*, «простого» майбутнього *Futur simple* та граматичної перифрази *Futur immédiat* зазначає зв'язок темпорально-аспектуальних відношень на рівні мовної системи. Нерозрізнюваність на рівні мовних форм французької мови майбутнього недоконаного та майбутнього доконаного не лише увиразнює мовлення, урізноманітнює його, а й несе певне стилістичне експресивно-сміслове навантаження.

2. Ірреальні дії, що передаються однією з форм майбутнього часу, пов'язані з оцінкою ситуації, у якій вони відбуваються, передають побажання, наказ, зазначають сумнів мовця щодо їх виконання тощо. Дієслова в одній із форм майбутнього часу із семантикою недоконаності можуть називати майбутню дію з відтінком повинності та майбутню дію, що передає значення погрози. Дієслова із семантикою доконаності можуть позначати майбутню дію з відтінком побажання її здійснити; модальність умови; модальність уявлення; майбутню дію з відтінком готовності її виконати; модальність категоричності твердження, впевненості; модальність погрози, попередження та модальність змоги / відсутності змоги.

3. Часова або модальна інтерпретація *Futur antérieur* залежить від того, що потрібно тлумачити під граматичним значенням часу. Чи є це час реальної дії або дещо інше, наприклад, час констатації дії. Саме це вихідне тлумачення і є основоположним принципом, який передбачає, що трактування граматичного значення форми відповідає самій формі. Основним темпоральним значенням *Futur antérieur* залишається **передування** майбутньої дії, аспектуальним – посилення довершеного характеру майбутньої дії, а модальним – значення гіпотетичної некатегоричної дії з відтінком сумніву, але подекуди збігається зі схожим значенням *Passé composé + probablement*.

Перспективи подальших досліджень. Вважаємо, що перспективним є вивчення аспектуальності всередині системи минулих часів французької мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Bellahsène L. L'expression de la conjecture: le cas du futur en français. *Représentation du sens linguistique*. Montréal, 2003. P. 253–275.
2. Vet C. Conditions d'emploi et interprétation des temps futurs français. *V. 4*. 1993. P. 71-84.

3. Wilmet M. Grammaire critique du français. Paris, 1997. 670 p.
4. Martin R. Le futur linguistique : temps linéaire ou temps ramifié ? (À propos du futur et du conditionnel en français). *Langages* 64. 1981. P. 81–92.
5. Riegel M., Pellat J.-C., Rioul R. Grammaire méthodique du français. Paris : Presse Universitaire de France, 2009. 629 p.
6. Carnap R. Space: A Contribution to the Theory of Science. *The Collected Works of Rudolf Carnap. Vol. 1: Early Writings*. 2019. pp. 21–208.
7. Попович М. М. Лінгвофілософські трактування темпорального значення французького прислівника «maintenant». *Науковий вісник Чернівецького університету. Романо-слов'янський дискурс*. 2015. Вип. 761. С. 52–59.
8. Russell B. *The Problems of Philosophy*. 1997 p.
9. Peyrefitte R. *Les Amours singulières*. Paris : Flammarion, 1970. 191 p.
10. Hemingway E. *Le vieil homme et la mer*. Paris : Gallimard, 1995. 149 p.
11. Klotz C. *Drôle de samedi soir!* Paris : Hachette, 1985. 160 p.
12. Gibeau Y. ... et la fête continue. Paris : Calmann-Lévy, 1950. 251 p.
13. Pancrazi J.-N. *Les quartiers d'hiver*. Paris : Gallimard, 1990. 189 p.
14. Grzybowski L. *Là où est ton trésor, 30 entretiens sur la prière*. Paris : Desclée de Brouwer, 1999. 251 p.
15. Clédat L. *Encore le futur antérieur*. *Romania*, t. LIII. Paris, 1927. P. 209–210.
16. Ivon H. *A propos du futur antérieur*. *Revue de philologie française*. T. 35. Paris, 1923. p. 15.
17. Ivon H. *Indicatif futur antérieur ou Suppositif probable?* *Le français moderne*. Paris, 1953. №3. P. 169–177.
18. Clédat L. *Revue de philologie française*. XX t. fasc. 4. Paris, 1906. P. 265–282.